

MASARYKOVA UNIVERZITA

Fakulta sociálních studií

Katedra sociální práce a sociální politiky

Seminární práce

ULRICH BECK:

Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně.

B/c — dobrá práce, vybráno téma
je ale Beckem popřeskočeno celice
obecně, esejisticky a případně,
od té doby vzhledem v oblasti neznámí
přibyl, aplikované kapitola
tak usiluje spíše tematicky než
jednotlivými (obecnými) úvoly
— neodkazuje ale na cest. práce,

SPR219 Sociologie

Anna DUDKOVÁ, 391831

Andrea SLUŠTÍKOVÁ, 357098

Michaela ŠTOLFOVÁ, 415029

11. května 2015

Úvod

Cílem této práce je souhrnné představení knihy Riziková společnost – Na cestě k jiné moderně od Ulricha Becka a zamyšlení se nad aplikací jednoho vybraného a knihou rozebíraného tématu

milo přečtete s sebou,
podpírnou a publikovanou literaturou!

a/nebo?

proč s tímto tímtem? jednes nejse

aktuální
v čem?
proč?

v dnešní společnosti, respektive nad praktickým uplatněním těchto východních idejí z pohledu oborů veřejné politiky / sociální politiky či sociální práce v současné době. Z důvodu širokého tematického záběru knihy nejprve představíme autora a hlavní myšlenky díla. V následující části budeme podrobněji analyzovat námi vybranou kapitolu s názvem „Já jsem já: o izolovanosti, společném životě a konfliktech mužů a žen v rámci rodiny i mimo ni“, pojednávající o problematice nerovností mezi pohlavími. Myšlenky této kapitoly nejprve shrneme a následně uvedeme příklady jejich využití z pohledu výše jmenovaných oborů v praxi. V této části i v závěru pak prezentujeme rovněž i naše názory na dané téma.

Představení autora a knihy

Ulrich Beck je německý autor polského původu působící již řadu let jako univerzitní profesor sociologie na Mnichovské univerzitě a na London School of Economics. Jeho kniha Riziková společnost (z orig. *Risikogesellschaft - Auf dem Weg in eine andere Moderne*) byla poprvé vydána v roce 1986 a dočkala se více než patnácti překladů. Představuje tak zřejmě nejnámější z autorových děl, které se významně zapsalo do širokého povědomí nejen sociologické veřejnosti. Kniha reflektuje ve své době nový sociologický přístup, kdy dokumentuje společenský vývoj i v souvislosti se zohledněním ekologických aspektů, a dokládá na základě úvah o různých sociologických procesech tehdejší doby v německém i globálním měřítku, že se soudobá civilizace změnila v moderní společnost protkanou množstvím rizik, vyskytujících se v mnoha jejich dimenzích.

z jak? kde? co? jak?

i v jaké třech sloz?

V první části knihy jsou autorem z jeho pohledu představeny jednotlivé charakteristiky rizikové společnosti, na jejichž základě metaforicky označuje tehdejší civilizaci za vulkán v důsledku ohrožování celé společnosti svým možným nepředvídatelným výbuchem. Nejprve zde pojednává o rozdělení bohatství a rizika ve společnosti, kde hovoří o jednotlivých typech rizik. Mezi ně řadí různé škodlivé látky ohrožující životní prostředí a společnost, tak i závislost moderní společnosti na expertním vědění, které jediné nás může informovat o existenci rizik, či rizika spojená s nerovnoměrným rozdělením bohatství mezi existujícími společenskými třídami. Rovněž vyzdvihuje i rozmáhající se proces globalizace, způsobující disperzi těchto i jiných rizik napříč světovými regiony. V druhé části pak pokračuje svou argumentací a hovoří o individualizaci sociálních nerovností, k nimž dochází rovněž v důsledku změny a přechodu od industriální společnosti. Vyzdvihuje zde třídní rozdělení společnosti, problematický nárůst masové nezaměstnanosti a s ní spojeným fenomén tzv. nové chudoby. Dále se vyjadřuje i k tématu nerovnosti mužů a žen, která bude předmětem naší následné podrobnější analýzy. Jako další téma rozebírá i vzrůstající institucionalizaci společnosti a změny na trhu práce (např. požadavek flexibilizace zaměstnání) společně s rostoucí důležitostí vzdělání. Ve třetí části se autor zamýšlí

z jak? kdekde!

kdy? / jako?

z jak? - koho? sy? j? j? aut? ?

z jak? kdy?

co to je?

co to je?

proč? koho?

↑ koho, kde, proč?

nad úlohou vědy v minulosti a budoucnosti a polemizuje nad rolí politiky ve vztahu k technologickému a hospodářskému vývoji v rámci rizikové společnosti s návrhem možných budoucích scénářů. V závěrečné a až v pozdějších vydáních přičleněné stati, která pramení z autorovy přednášky na London School of Economics z roku 2002, pak autor speciálně vyzdvihuje riziko v podobě světového terorismu s poukazem na 11.září 2001.

Současné?
7. září? Kdo?
kde?

Já jsem já: o izolovanosti, společném životě a konfliktech mužů a žen v rámci rodiny i mimo ni

Poznámka: Kniha je z roku 1986 a Beck v ní popisuje tehdejší situaci ve Spolkové republice Německo. Po přečtení kapitoly jsme ale dospěly k závěru, že informace v ní obsažené je možné aplikovat na dnešní situaci v ČR. Vše, co píšeme níže, tedy chápeme jako aktuální.

proč si to myslíte? Jak to získat nyní?

Beck se v této kapitole knihy věnuje vztahu mezi muži a ženami v dnešní společnosti. Vyzdvihuje fakt, že v průběhu 20. století se postavení žen ve společnosti výrazně změnilo. Ženy získaly volební právo, právo na rovnocenné vzdělání s muži, začaly pracovat a nové formy antikoncepce jim umožnily plánovat rodinný život. Ženy se oprostily od tradičních připsaných rolí, které po staletí plynuly z jejich ženskosti. Cílem dnešní mladé ženy není se co nejdříve vdát a mít dítě. Dnešní ženy podle Becka staví ve svém žebříčku hodnot kariéru před rodinu. Na druhou stranu ale odpoutání od původní role není úplné, mateřství je pro řadu žen stále důležitým cílem, ale nikoliv jediným. Objevuje se snaha sloučit pracovní a rodinný život, a jak Beck uvádí, ženy prožívají konflikt mezi vlastním životem (kariéra, cestování, vzdělávání apod.) a „existencí pro druhé“ (obětování se rodině, partnerství).

pod?

zpráva?

Změny, které se ve společnosti odehrály, byly velmi rychlé a otřáslы tradičním stavovským uspořádáním společnosti. Ženy sice získaly právo na vzdělání a na práci, ale zatímco předpoklady pro vzdělání jsou vyrovnané a ženy dnes dokonce dosahují vyššího vzdělání než muži, situace na trhu práce už tak růžová není. Počet žen, které zastávají vedoucí funkce, je mizivý. Na srovnatelné pozici s muži berou ženy méně peněz a to klidně mohou mít stejně vzdělání, věk i zkušenosti. Ženy jsou navíc postiženy vyšší nezaměstnaností, často kvůli ní opouští trh práce a jsou v domácnosti.

zde?

usude v Evropě?

Ženy jsou tak stále diskriminovány, zaměstnavatelé, i přesto, že je to protizákonné, raději zaměstnají méně schopného muže, než více kvalifikovanou ženu, protože by se mohlo stát, že jednou bude chtít jít na mateřskou dovolenou. Beck uvádí, že čím je nějaká oblast pro společnost centrálnější a čím mocnější je nějaká skupina, tím menší zastoupení žen v ní je. Příkladem může být politika, kde ženy v hojném počtu zastávají pozice na komunální úrovni, ale na nejvyšších politických postech jsou ženy stále ještě v menšině. Z údajů uváděných v knize vyplývá, že

zbytek zde a jinde kde je to tak

důležitý aplikace v kapitole?

revoluce ve vzdělání, která ženám umožnila větší svobodu, nebyla následována revolucí na trhu práce.

Problém však Beck nevidí v ženách, ty jsou na rovnoprávnost připraveny. Problém podle něj představují muži. Ti sice tvrdí, že rovnoprávnost je, že ji uznávají a nemají s ní problém – nevadí jim, že ženy chodí do školy a chtějí pracovat. Nechápu ale, že pokud jsou se svou partnerkou rovnocenní partneři, oba denně osm hodin pracují, měli by se také dělit o domácí práce. Někteří muži si stále myslí, že péče o domácnost je ryze ženská práce. Beck to vnímá jako velký problém v procesu osvobodování se žen z tradičního uspořádání. Neplacená práce v domácnosti je časově i fyzicky náročná a mnoho žen ji stále vykonává samo. Beck tvrdí, že muži jsou ochotní emancipaci bez problémů uznávat, jen dokud se samostatnost žen neobrátila proti mužům. Jakmile začnou ženy v duchu své rovnoprávnosti požadovat něco, co je v rozporu se zájmy mužů, nastává problém.

Zajímavostí je, že pokud jsou ženy v domácnosti, je z pohledu mužů, ~~jak už bylo řečeno výše~~, vše v pořádku a stížnosti žen na neuznání jejich práce doma, nízké sebevědomí a vyčlenění z běžného života vnímají muži jako přehnané. Žena – pečovatelka je v jejich očích stále hluboce zakořeněnou představou. Pokud ale zůstanou v domácnosti muži a žena je tím, kdo chodí do práce, muži pociťují zcela totožné nesnáze, jako ženy v této pozici. Rozdílné je jen vnímání situace okolím. Muži v domácnosti jsou společností uznáváni, často jsou podle Becka chváleni a naopak ženy v roli živitelek jsou označovány jako špatné matky.

Než tedy dojde ke skutečnému zrovnoprávnění, bude to trvat ještě dlouho. Pro muže představuje zrovnoprávnění žen řadu konfliktů a nepříjemností – více konkurence na trhu práce, zřeknutí se kariéry, nutnost participace na práci v domácnosti apod. V boji od stavovsky rozdělených genderových rolí jsme tedy stále na začátku. Beck nastínil tři možné scénáře budoucího vývoje. Jednou z variant podle něj je existence širokého spektra rodinných i nerodinných forem života, což prezentuje jako pravděpodobnější verzi, než úplné vystřídání nukleárního modelu rodiny jiným typem. Podle něj ženy v jejich rolích stále drží vyšší riziko nezaměstnanosti i biologicky daná touha po dětech. Druhou variantou je úplná rovnost mezi oběma pohlavími, která ale může mít nežádoucí účinky. Beck v této souvislosti zdůrazňuje především sílící individualizaci a osamělost jednotlivců, která se může stát překážkou pro partnerství, rodinu i mateřství a ve společnosti se tak mohou objevit nové závažné problémy. Jako kompromis mezi výše zmíněnými variantami uvádí Beck omezení a zmírnění tržních vztahů spojené s cíleným umožněním sociálních forem života.

CO TO PRAVIDELNĚ ZNAMENÁ ? NESROVNITELNĚ ?

jestli mu
je
vše?
už
muži

?

Kepujen
je to
je
dnes
vr.
2015

?

ci koho/kde
se chyt
přijme
?

Aplikace do praxe

Nyní se na tuto problematiku zkusíme podívat našima ženskýma očima. Zaměříme se konkrétně na problém s uplatněním žen na trhu práce a sladění kariérního života s mateřstvím.

Patříme do generace žen, která má rovný přístup ke vzdělání. Už na základní škole jsme byly vyzdvihovány oproti chlapcům, chválili nás, že jsme pilnější a šikovnější. Na gymnáziu tvořily třídy spíše dívky než chlapci a tak jsme nabyly dojmu, že tato rovnocennost bude pokračovat. Zatím jsme na vysoké škole a na pracovním trhu participujeme jen v podobě brigád, nicméně si začínáme uvědomovat, že to zřejmě tak jednoduché mít nebudeme.

Prakticky všechny vysokoškolačky jsou dnes doslova nuceny odkládat mateřství na později, protože chtějí po dokončení školy nasbírat cenné pracovní zkušenosti. Průměrný věk žen při narození prvního dítěte roste velmi rychle. Dnes je to podle Českého statistického úřadu už 28 let (viz příloha). A i přesto, že naděje na dožití se zvyšuje, období, kdy žena může mít dítě, se ~~příliš~~ nemění. Ženy odkládají mateřství jednak proto, že chtějí nasbírat pracovní zkušenosti, jak už bylo řečeno výše. Dalším důvodem může být strach, že po návratu z rodičovské dovolené nezískají zpět postavení, které měly před ní.

Pokud se podíváme na možné scénáře budoucího vývoje, jak je nastínil Beck, je podle nás pro většinu žen v naší společnosti vhodná ta třetí. První varianta, tedy návrat k nukleární rodině, je podle nás vhodná pouze pro ženy, které mají nižší vzdělání nebo netouží po budování kariéry. Rodina je pro ně na prvním místě, pracují pouze příležitostně a jejich zaměstnáním je vlastně péče o domácnost. Druhá varianta je naopak vhodná pro ženy, které si kladou za cíl uspět v kariérní oblasti. Jistě existuje procento žen, které se rozhodnou nemít děti a tím pádem věnovat veškerý čas a energii práci. Tyto ženy by měly mít naprosto srovnatelné podmínky jako muži, měly by mít nárok na rovnocenné platové ohodnocení a zastávat vedoucí funkce. Třetí varianta je kompromisem mezi předchozími zmíněnými. Chápe, že ženy, které jednou získaly právo na vzdělání a kariéru, se ho nevzdají. Na druhou stranu jsou to právě a jen ženy, které mohou rodit děti. Je proto potřeba, aby se stát a také zaměstnavatelé pokusili vyjít ženám vstříc a umožnili jim sladit kariérní a rodinný život.

Pro harmonizaci práce a rodiny je klíčové, aby určité kroky udělali nejen zaměstnavatelé, ale také stát. Významným problémem, který ženy – matky na trhu práce znevýhodňuje je právě nutnost péče o dítě. Ačkoli mateřská, respektive rodičovská dovolená trvá do tří, maximálně čtyř let věku dítěte, ženy mají často ztíženou pozici při návratu na trh práce, protože musí čelit problému kam umístit své dítě. Logicky se nabízí možnost mateřských školek, problémem je ovšem jejich nedostačující kapacita. Vzhledem k dlouhodobému spíše sestupnému trendu

roba?

X?
ještě?
kde?
dříve?
pouze
práci
nebo
i cestou
kariéru
se pro
vyšší
váha
druh
v mládí
?

↓ roba?

celkem
syste?
se?

roba?

pečovat

kde?

↑ uvažte odhaz
5
vz tuto skutečnost!
jen dostatečně úhledně?

v porodnosti byla řada mateřských škol uzavřena a kapacity nyní nedokážou uspokojit poptávku silných ročníků 70. let, které mají v současné době děti předškolního věku. Standardně mají přednost starší děti před mladšími a nezdá se, že se podaří dítě do mateřské školky umístit až rok před nástupem do první třídy, kdy je školka ze zákona povinna dítě přijmout. Rozšíření kapacity školek, znovu zavedení jeslí pro děti mladší tří let (tato zařízení po roku 1990 v Česku v podstatě neexistují) a podpora baby sittingu a soukromých mateřských škol by mohla ženám usnadnit situaci.

S péčí o děti souvisí také zkrácené pracovní úvazky, které by řadě žen mohly pomoci sladit rodinu i zaměstnání. Nabídka částečných pracovních úvazků je ale velmi nízká a zaměstnavatelé se této formě zaměstnávání stále brání, stejně jako pružné pracovní době.

Konkrétní opatření by měla směřovat také k platovým podmínkám. Pokud žena za stejnou práci dostává nižší plat než muž, není to v pořádku a je logické, že raději, byť ne zcela dobrovolně zůstane v domácnosti, protože muž přináší rodině lepší zajištění, pokud je zaměstnaný. Zaměstnavatelé ženy často považují za nejistou pracovní sílu, protože je riziko, že odejdou na rodičovskou dovolenou. I od toho se možná odvíjí platové rozdíly – zaměstnavatel si více cení, byť to oficiálně nepřizná, mužské pracovní síly, která je zdánlivě stabilnější.

K tomuto tématu se váže také problematika genderových kvót, která v poslední době zaplavila česká média. Podporuje je zejména Evropská unie, nicméně v Česku se setkaly spíše s kritikou. Některé ženy je chápaly dokonce jako urážku a tvrdily, že schopné ženy se dokážou prosadit i bez kvót. Jiné s nimi souhlasily, ale zároveň dodávaly, že jen kvóty prostě nestačí. Je potřeba zavést i jiná opatření, například ta, která jsme zmiňovaly v předchozích odstavcích. My si myslíme, že zavádění kvót je opatřením neřešícím ve své podstatě jádro problému. Kvóty vidíme spíš jen jakousi vnější náplast, která by se pouze snažila skrýt špatné fungování ve vnitřních nastaveních systému.

Jako praktické využití informací z knihy Ulricha Becka se tedy jeví změny podmínek na poli zaměstnávání (kroky pro politiku zaměstnanosti), podpora ze strany Ministerstva školství a tělovýchovy (především v dostatek zařízení, kde mohou ženy nechávat své děti, zatímco se věnují výkonu povolání), výraznější osvěta (především pak u mužů) a větší sociální podpora žen, které se snaží sladit zaměstnání i rodinu, stejně jako nastavení vhodných podmínek tak, aby ženy v domácnosti mohly být zastoupeny muži (např. viz otázka platů).

Závěr

Sociologicko-environmentálně zaměřená kniha Ulricha Becka, kterou jsme zde analyzovaly, patří bezesporu k nadčasovým a vlivným dílům, které vyzdvihly velké množství problematických témat

aktuálních jak v době svého vzniku, tak z velké části i dnes a otevřely tak prostor pro úvahy nad otázkami dalšího směřování společenského vývoje. Ačkoliv Beck hovořil o rizicích z jeho pohledu platných pro především pro Spolkovou republiku Německo v 80. letech minulého století, tedy dobu a prostředí, v rámci nichž knihu napsal, nebylo vůbec bezpředmětné se v podobném duchu takto zamyslet nad společenským ubíráním i v současné době a pokusit se konfrontovat tehdejší rizika se současnými.

Cílem naší práce v této souvislosti bylo, vyzdvihnout hlavní myšlenky vybrané kapitoly pojednávající o rozdílném postavení mužů a žen ve společnosti a aplikovat tyto poznatky do současnosti a odborné praxe. Na základě Beckových úvah se postavení ženy v porovnání s dobami minulými výrazně změnilo, a to ve významně emancipačním duchu, kdy se oprostily od připsaného vykonávání tradičních ženských rolí k rovnosti s jejich mužskými protějšky v oblasti právně-volební či vzdělanostní, avšak jen do omezené míry na poli kariérním a politickém. Právě poslední dvě oblasti identifikujeme jako nejvíce problematické i v současné společnosti, kterým by mělo být věnováno z pohledu tvůrců české či evropské politiky zaměstnanosti, rodinné a sociální politiky, ale i vzdělávacích institucí ještě více účelné pozornosti než doposud. Vedle nízkého počtu žen zastoupených ve vedoucích pozicích (nejen politických), v některých zemích řešeným kvótami, představuje rovněž mateřství samotné pro ženy jistý handicap v důsledku obtížného sladění pracovního a rodinného a života. Ale ani tento biologický aspekt ženy by dle našeho pohledu neměl být důvodem, proč by měly získávat nižší mzdy v porovnání s muži, a to za stejnou kvalifikaci. Sladění rodiny a zaměstnání představuje i pro současnou ženu obtížný úkol. Současná politika se tak nejvíce jeví být mateřství a kariéře žen náklonnou, což nám může doložit i statistický ukazatel úhrnné plodnosti v současném Česku, která činí přibližně 1,4 dětí na ženu (v porovnání se stanovenou hranicí 2,1 dítěte pro zachování populace). Sílí individualizace, o níž hovoří již Beck v době vzniku své knihy, a stoupání průměrného věku ženy při narození prvního dítěte dokládají špatné nastavení politik dotýkajících se této oblasti přetrvávající až do současnosti. Dle našeho názoru by v zájmu našeho státu měla být především podpora žen jak v rámci jejich dobrého uplatnění na trhu práce, tak i jejich zájem (plynoucí z eliminace daných problémů v této oblasti) o to, mít jedno, dvě či více dětí, a to bez nevyhnutelného strachu opustit své pozice v zaměstnání či bez nutnosti odkladu mateřství do pozdějších let, které je dnes stále více znát.

Zdroje

Beck, U. 2011. Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně. Praha: Slon.